

KONSTANTIN FILOZÓFUS EGYETEM, NYITRA /SZLOVÁKIA/

**Közép-európai Tanulmányok Kara
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék**

**XII. Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia
Kolozsvár, 2009. május 15–17.**

ETDK-dolgozat

A paszkvillus – egy műfaj a kánon peremén

Mgr. Polgár Anikó, PhD

témavezető

**Konstantin Filozófus Egyetem,
Közép-európai Tanulmányok Kara,
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék,**

adjunktus

Bc. Brutovsky Gabriella

szerző

**magyar nyelv és irodalom –
biológia, 4. évfolyam;
magyar nyelv és irodalom –
német nyelv és irodalom,
2. évfolyam**

Alulírott Brutovsky Gabriella becsülettel kijelentem,
hogy a ETDK-dolgozat saját munkám eredménye.

.....
Brutovsky Gabriella

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezetés	3
1. A PASZKVILLUSOK	4
1.1. A paszkvillusok eredete	4
1.2. A paszkvillusok alműfajai	7
2. A PASZKVILLUS – EGY MŰFAJ A KÁNON PEREMÉN	8
2.1. A gúnyversek és csúfolók periférikus mivolta	8
2.2. A paszkvillusok periférikus szerepe	10
2.2.1. Öngerjesztő retorika az asszonycsúfolók világában	11
3. A PASZKVILLUSOK UTÓÉLETE	14
3.1. A paszkvillusok szerepe az utókorban	14
3.1.1. Költészet és játék	15
3.1.2. A csúfolók szerepe a gyermekirodalomban	16
Összegzés	19
Resumé	20
Függelék	21
Felhasznált irodalom	22

Bevezetés

Munkámban a paszkvillusok irodalmi hovatartozásával, a kánonban való periférikus szerepével foglalkozom. Szeretnék rámutatni arra, hogy egy irodalomszéli műfaj is képes saját funkcióját betöltve hatni az olvasóközösségre, képes több századon keresztül is peremszéli műfajként tovább fejlődni, és megpecsételni az utókor irodalmát.

Mint tudjuk, a paszkvillusok sosem tartoztak az irodalmi köztudat megbecsülendő művészi értékű művei közé, talán azért, mert olykor hangvételük megsértette a jó ízlést, vagy egyszerűen azért, mert a későbbi kor emberei számára a célzások, az utalások érthetatlenné váltak. Jobbára a szerző nevének feltüntetése nélkül jelentek meg, ami különösen alkalmassá tette őket a szókimondóságra, és nem egyszer a felelőtlen vádaskodásra is.

Talán éppen ezért szorultak ki az irodalmi köztudatból, és maradtak csupán az irodalom lecsapódásai. Kevesen tudják, hogy a paszkvillus, bár jellege miatt sosem kanonizálódott, mégis hatása felért több más műfajéval, és nemcsak megjelenésének idejében volt ilyen népszerű, hanem a későbbi korok irodalmában is. Hogy mindez tudatos volt-e vagy sem, az az adott kortól és társadalmi helyzettől függött.

A paszkvillus beleivódott mindennapjainkba, megpecsételte irodalmunk számos kanonizált művét, sőt még a gyermekirodalomba is beférkőzött, és mindezt legtöbbször anélkül, hogy tudomásunk lett volna róla.

Munkámban éppen erre a műfaji sajátosságra szeretnék rámutatni, és próbálom a paszkvillus kialakulását, történeti fejlődését, és hatását áttekintve, illetve néhány példával illusztrálva, megválaszolni azt a kérdést, hogy valójában méltók-e megőrzésre a paszkvillus műfajának versei, értékes irodalom-e ez?

Dolgozatomban több szakirodalomra is hivatkozom, amelyeket hazai és magyarországi könyvtárak gyűjteményében találtam meg, illetve internet forrásból nyertem.

1. A paszkvillusok

Munkám ezen részében betekintést nyújtok a paszkvillusok világába, foglalkozom a műfaj elnevezésével, eredetével és meghonosodásával a magyar irodalomban. Ezenkívül szólok a paszkvillusok heterogén jellegéről, alműfajairól és ezek sajátosságairól is.

1.1. A paszkvillusok és eredetük

Arisztotelész szerint a költészet az egyes költők sajátos jelleme szerint vált szét: a komolyabbak a szép tetteket és a kiváló emberek tetteit utánózták, a közönségesebbek pedig a hitványakét, és ez utóbbiból születtek a gúnydalok.¹

A *paszkvillus*² (pasquillus, pasquinata, pasquillo³) tágabb értelemben a gúnydal, gúnyvers, pamflet helyett használt szinonima. Szorosabb értelemben véve olasz eredetű és elsősorban Itáliában volt divatos műfaj, amelyet személyeskedő, durva hangvétel jellemez.⁴ Alkalmi-publicisztikai természetű, elfogult és célirányos, az általánosításra nincs igazán hajlama: konkrét és kicsinyes, ócsárló és leleplező, becsmérlő és rágalmozó. Gyakorta propagandisztikus, kora vallási-politikai történéseire reagál, célba vesz világi vagy egyházi vezetőket, a személyeken túlmenően intézményeket, törekvéseket, egyéb hatalmi erőket, ezáltal a valódi vagy vélt sérelmet, bűnt, aljasságot, hibát, ferdeséget ostorozva vagy védelmezve. Humora rendszerint vaskos, gyakorta obszcén, a maximális elfogultság retorikája jellemző rá.⁵ A paszkvillus a harc műfaja, ereje a nyers szókimondóságban van. Bár vannak a műfajnak epikus jellegű hajtásai, a paszkvillus műnemét tekintve lírai alkotás.

Fontos sajátossága, hogy névtelen vagy álnevet használó szerzői nyilvános helyen, kéziratban rakták ki közszemlére. Egy az 1700-as évekből fennmaradt kézirat paszkvillusban olvashatunk a műfaj eredetéről⁶.

¹ ARISZTOTELÉSZ, *Poétika*, in <http://mek.oszk.hu/00300/00315/00315.html>

² Bizonytalan eredetű elnevezés magyaros írásmódja.

³ latinos írásmód (pasquillus), olasz elnevezés (pasquinata, pasquillo)

⁴ HERCZEG Gyula – RAJ Tamás: *Paszkvillus* (címszó), in KIRÁLY István fsk., *Világirodalmi Lexikon* (tizedik kötet), Budapest, Akadémiai Kiadó, 1986, 261.

⁵ CSEHY Zoltán, *Barokk falatkák*, in <http://www.ujsoz.com/clanok.asp?vyd=200411055&cl=107340>

⁶ Az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött ismeretlen magyar szerző kézirat paszkvillusa a műfaj eredetére utaló adatokban némely ponton eltér a valóságtól (pl. az időpontban, a névhasználatban), idézi RÓBERT Zsófia, *Az 1790-91- i országgyűlés pasquillus irodalmához*, in Irodalom és felvilágosodás (SZAUDER József, TARNAI Andor szerk.), Budapest, Akadémiai Kiadó, 1974, 781-782.

A műfaj elnevezését a római Braschi-palota közelében elhelyezett hellenisztikus szobortorzóról kapta (Menelaoszt ábrázolta Patroklosz holttestével), amelyet egy a 15. században élt Pasquino nevű foltozóvargáról (vagy szabóról) neveztek el, aki saját szerzeményeit ragasztotta rá naponként – gúnyolva azokon a római közállapotokat.⁷

Pasquino városszerte híres volt csípős hangú gúnyverseiről. Később ez dialogikus formát öltött – az 1501-ben felállított torzóra hamarosan gúnyiratokat tűztek, a válaszokat pedig egy másik, Marforiónak nevezett antik szoborra illesztették.⁸

A kigúnyolt személyek nevét a szerzők legtöbbször nem írták le, de a szélsőségesen egyoldalú ábrázolásmódból, a jellegzetes hibák pellengérré állításából az áldozat személye a kortársak számára könnyen megállapítható volt. Kezdetben visszafogottabb hangnem jellemezte az írásokat, a politikai célzatú paszkvillusok pedig kisebbséget alkottak. Az olasz P. Aretino⁹ fellépése után azonban a durva hangvétellé vált műfaj a napi politika szolgálatába lépett. A műfaj főként jelentős politikai események, pl. pápaválasztások alkalmával virágzott. A paszkvillusok nyelve általában a római nyelvjárást volt, Aretino esetében viszont az olasz irodalmi köznyelv, de latin nyelvű paszkvillusok is ismertek voltak. A gúnyiratírás divatja egészen 1870-ig tartott, amikor a pápai világi uralom megszűnésével Róma az egységes olasz királyság fővárosa lett. Rómán kívül Velence volt a paszkvillusírás másik központja.¹⁰ A műfaj hatása a későbbi olasz irodalomban főleg G. G. Belli¹¹ költeményeiben mutatkozott meg.¹²

A paszkvillus mint komikus vagy komoly, csipkelődő vagy vére menő irodalomszépi röpiratforma nem az itáliai félszigeten terjedt el igazán, hanem például a 16-17. század Franciaországában mint szellemes-csípős gúnyirat, azután Angliában „pasquin” néven és németföldön.¹³

⁷ LUKÁCSY András, *Kiment a ház az ablakon (Költészet és játék)*, Budapest, Gondolat, 1981, 17-19.

⁸ Uo. 17-19.

⁹ P. Aretino: ui. az 1521 végén és 1522 elején tartott pápaválasztás idején a későbbi VII. Kelemen mellé állt, és paszkvillusaiban az ekkor megválasztott VI. Adorjánt támadta.

¹⁰ Róbert Zsófia a tanulmányában csak Rómát említi központnak, i.m. 782.

¹¹ G. G. Belli: olasz költő (1791-1863)

¹² HERCZEG Gyula – RAJ Tamás, i.m. 261.

¹³ A reformáció idején született németföldi paszkvillusok nagy hatással voltak a magyar vallási-politikai vonatkozású gúnyiratokra.

A műfaj Magyarországon a 16. században terjedt el. Nagy népszerűsége elsősorban a felvilágosodás idején volt. A 18. század végén főként kéziratban terjedt (németül és magyarul egyaránt), és mindenekelőtt az országgyűlési viták hevében keletkezett.

A paszkvillus előnyösen támadhatta az ellenpárt érveit és személyiségeit, olykor övön aluli ütések is mért.

A legnagyobb színvonala az erdélyi paszkvillusoknak volt. Igen gazdag verses vitairatok születtek a Thököly- és a Rákóczi-korban. Különösen sok gúnyvers született az 1790-91-es országgyűlés idején, amelyek elsősorban II. József politikájával kapcsolatosak.¹⁴

Gúnyirodalmunk gyökerei lenyúlnak az Árpádházi, Anjou-kori, Chiper-féle mulattatók csipkelődéséig.¹⁵ De ugyanúgy nagy hatással vannak pasquillusaink kialakulására és fejlődésére a középkor végi deák elemekkel teli csúfondáros paródiák, szatirikus komédiázások, propagandisztikus kantilénák, a gúnyköltészetünk egy másik ága pedig a humanista latinitásból* hajtott ki.

Jóval több paszkvillusról tudunk, mint amennyi emlék szövegileg is ránk maradt. Legtöbbjük emlékét csak levelek, naplók, emlékiratok, történeti munkák utalásai őrzik. A fennmaradt paszkvillusok a műfaj keretein belül nagy tematikai és formai változatosságot mutatnak.¹⁶

A politikai gúnyénekeket a Jagellók korában énekelték, a 17. századi nemesi paszkvillusokat már írásban terjesztik. Nyomtatványban vagy kézírásos másolatban. A botrányos paszkvillusok pletykaszerűen terjednek. Az utcákon szétszórt, lakásokba bedobott, házaknál felejtett gúnyiratokról is sok helyen olvashatunk. A paszkvillust gyakran olvassák fel társaságban, összejöveteleken, elvéve maga a szerző propagálja költeményeit.¹⁷

A paszkvillusok komoly és fontos funkciót töltöttek be: információs értékkel bírtak. Újabban már háttérbe szorultak, mert a megfelelő közhangulat a sajtóban talál magának utat. E tekintetben a törvényeink is jobban védik a magánbecsületet, mint régebben.¹⁸

¹⁴ LUKÁCSY András, i.m. 20.

¹⁵ PAIS Dezső, *Árpád- és Anjou- kori mulattatóink*, Budapest, Kodály Emlk, 1953, 95-110, idézi VARGA Imre, *A nemesi verses paszkvillus (Szentpáli Ferenc)*, in Irodalomtörténeti Közlemények (KLANICZAY Tibor szerk.), Budapest, Akadémiai Kiadó, 1963, 287.

* Janus Pannoniusnak és Rangoni Gábornak számtalan politikai szatirikus epigrammája született. Mátyás király pedig maga kérte egyik bizalmas hívét, hogy verseivel bélyegezze meg egy bizonyos személy elkövetett dolgait.

¹⁶ kollektív paszkvillusok (*Fidelitas nonnullorum*), parodisztikus gyónás (*Confessio Rákócziána*), kuruc szellemű paszkvillusok (*Ut auceps solet madarakat fogni...*), dialogikus gúnyversek (*Szepesváraljai extasis...*), stb.

¹⁷ VARGA Imre, i.m. 292.

¹⁸ Dr. DÉZSI Lajos, *Világirodalmi Lexikon* (III. kötet), Budapest, Studium, 1933, 1368.

1.2 A paszkvillusok alműfajai

Az eddigiekben magát a paszkvillus fogalmát tárgyaltam, azon belül pedig az egyik alműfaját, a gúnyverseket. Most mindkét alműfajról szólok, megpróbálva rámutatni a közöttük lévő különbségekre és hasonlóságokra.

A paszkvillus két alműfajra oszlik: a gúnyversekre és a csúfolókra. A *gúnyversek* (vallási és politikai pasquillusok, anagrammák versek, feddő énekek, litániaparódiák stb.) és a *csúfolók* (leány-, asszony-, vénleány-, vénasszony-, házasság-, mesterség-, hely-, nemzetiség-, részeg-, népcsúfolók, tréfás seregszemlék, lakodalmi gajdok stb.) között az alapvető eltérést a szövegek sugallta, de a szerzőkben, továbbhagyományozókban valahol meglévő szemléleti különbség jelenti. A csúfoló szerzője tréfálkozva játszik, sokszor túlzottan is vaskos humorral és durvasággal szórakoztat, a gúnyversé azonban halálosan komolyan veszi a csúfolást. Annak szerzője szinte mindig ismeretlen, emezé lehet közismert és tudós elme, poétikát mégis a csúfolóktól tanul. Ezen a ponton válik egyneművé a funkciójában különböző két verstípus.¹⁹ A csúfolók a gúnyköltészetünk eszmeileg kevésbé súlyos termékei.

A gúnyénekeket még továbboszthatjuk *kollektív* és *egyéni* gúnyversekre. A kollektív gúnyversek (*Pasquillus anno 1608 Januarii*, *Pasquillus. Hungaria suam deplorans vicem*, *Bethlen Gábor és udvara ellen írt gúnyvers*, *Pasquillus ad proceres Hungariae*) személyekről, városokról, vármegyéről szólnak propaganda céllal. Céljuk nem a személyeskedő gúnyolódás. Az 17. században feltűnő egyéni paszkvillusaink (*Confessio Rakociana*) már sokkal személyesebbek, gyakran ellaposodott mocskolódásba fulladnak. A legtöbb egyéni paszkvillus gróf Fekete János ellen íródott, aki körül egy egész paszkvillus-háború robbant ki az 1790-es években.

A paszkvillus műfaját azonban nem tudjuk teljesen körülhatárolni, hiszen a szatíra nem szűkült egyetlen műfajjá. Nálunk is hol a *cantilena*, *carmina*, *cantio* verses formáját, hol a prózai és verses gúnyíratra egyaránt vonatkoztatható *liber famosus*, máskor a *comedia* vagy *dialógus*, majd pedig a személyes meghurcolást célzó *invectivi versiculi* alakját öltötte magára.²⁰

¹⁹ HARGITTAY Emil szerk., *Hatvanhat csúfos gajd (XVI-XVIII. századi magyar csúfolók és gúnyversek)*, Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1983, 7.

²⁰ VARGA Imre, i.m. 288-291.

2. A paszkvillus – egy műfaj a kánon peremén

Az előző fejezetben bemutattam általánosan a paszkvillusok műfaját, most pedig szeretnék kitérni a műfaj irodalomszéli jellegére, az első alfejezetben arra, hogy a paszkvillus miért is maradt távol az irodalmi kánontól, és került a századok során a feledés homályába, a második alfejezetben pedig arról szólok majd, hogy ennek ellenére mint irodalomszéli műfaj milyen nagy jelentőséggel bír, illetve egy-két példával illusztrálom a nyelvi sajátosságait. Közben pedig említést teszek a gúnyversek és csúfolók fejlődéséről, illetve a paszkvillusok nyelvi regiszterének változásáról is.

2.1. A gúnyversek és csúfolók periférikus mivolta

Az irodalmi kánon²¹, mint tudjuk, a mai értelemben nem egy lezárt rendszer²², a legfontosabb műveket tartalmazó magból és egy szabadon választott peremzónából áll²³. Viszonylag gyenge kánonról van tehát szó. Az irodalmi kánon pedig mindig változik és formálódik. Közben vannak művek, amelyek a kánon pereméről fokozatosan közelednek a centrum felé, és ez fordítva is érvényes.

Mint említettem a kánon központi részét az irányadó művek²⁴ alkotják, a peremén pedig olyan művek helyezkednek el, amelyek nem tartoznak a magaskultúra alkotásai közé, de mégis van valamilyen szerepük, amelyet mint irodalomszéli művek többé-kevésbé betöltenek. Ugyanez érvényes a műfajokra is.

A paszkvillusok tehát a kánon peremzónájába tartozó műfajok. Hogy miért nem kerültek be az irodalmi kánonba, annak több oka is van. A következőkben erre szeretnék kitérni.

²¹ A kánon szó jelentése: egyenes rúd, oszlop, vezérléc, vonalzó (az építőművészet instrumentuma). In ROHONYI Zoltán, *Irodalmi kánon és kanonizáció*, Budapest, Osiris Kiadó - Láthatatlan Kollégium, 2001, 18.

²² Bár tudjuk, ez nem mindig volt így. A kánon fogalma különböző korokban különböző jelentéssel bírt. Például a történeti kánon inkább a merevség, a mérce értelmében használható, s így a mérték, mintakép, modell, a szabály, a norma áthagyományozódott értelmében válik jelenlévő autoritássá. Uo. 18.

²³ Walter HAUG, *Klasszikusok katalógusai és kanonizációs jelenségek*, in ROHONYI Zoltán, i.m. 215.

²⁴ Szegedy-Maszák Mihály nevezi a kánon centrumában lévő műveket irányadóknak. In SZEGEDY MASZÁK Mihály, *Műfajok a kánon peremén*, in <http://magyar-irodalom.elte.hu/palimpszeszt/zemplenyi/23.htm>

A paszkvillusok megjelenésük óta, a 16. századtól mindmáig mint irodalomszéli műfaj fejlődtek, sosem tartoztak irodalmunk klasszikus alkotásai közé, a valódi esztétikai értékkel bíró irodalom színvonalát nem érték el. Ennek egyik oka, hogy alkalmi versekről van szó, amelyeknek célja az irányzatosság, háttérükben ott találunk valamilyen indulatot, érzelmi telítettséget, amely nem egyszer ócsárlás, bírálás és rágalmazás. A másik ok nem más, mint a paszkvillusok tematikája, amely egyre inkább leszűkült. Ez főleg a 18. század paszkvillus-költőinek műveire jellemző, amelyek akkortájt a sajtó funkcióját töltötték be, és a témájukat az országgyűlések határozták meg. Az országgyűlésen uralkodó kaotikus állapotok, az idegenmajmolás, követek ostobasága, mágnásasszonyok erkölcei kerültek a gúnyversek témáinak középpontjába.

A paszkvillusok költőivé csak akkor válhattak, ha az egyes személyek, intézmények elleni támadást az egész ország számára fontos problémának tüntették fel, azaz ha a rágalmazás, a becsmélés valami komolyabb szándékkal párosult.²⁵ Ez viszont nem mindig sikerült.

A leggyengébb paszkvillusok közé a 17. században született ún. „személyre szóló” gúnyversek tartoztak, amelyek a legkíméletlenebb eszközöket használták a vádaskodásra.

Tele voltak durva személyeskedéssel, indulattal, gorombasággal; támadtak mindenkit, még magát a királyt (II. Józsefet) is. Kétségtelen, hogy sokféle tematikában megjelenő egyre trágárabb csúfolóink is csak a 17. századtól bukkannak fel. A hang egyre durvább, egyre sértőbb, egyre közönségesebb lesz, előtérbe kerülnek a pletykák, háttérbe szorul a közérdek.²⁶

A paszkvillusok eleinte szolid alkalmi köszöntőversek voltak, később egyre szatirikusabb hangvételük lett, és ez lett az a műfaj, amely a maga köznyelvi fordulataival, vérbő humorával és gyakran nyers kivitelével alkalmassá vált arra, hogy hangot adjon a politikai közvéleménynek. Ezek a paszkvillusok már csak ritkán jelenhettek meg a közvélemény előtt, de annál kapósabbak voltak. Nagyon sok komoly és ironikus-humoros verses vitairat született. Majd megjelentek a 17. század elején a „nemesi pasquillusok”-nak nevezett gúnyversek, amelyek tárgyukat a koruk politikai, vallási küzdelmeiből veszik. Céljuk nem a személyeskedő gúnyolódás volt. A hangjuk komoly, gorombaság csupán elvétve fordul elő. Ekkor különösen Erdélyben virágzott a paszkvillus műfaja.²⁷

²⁵ RÓBERT Zsófia, i.m. 782.

²⁶ LÖKÖS István szerk., *Külömb-külömb féle jó és rossz szagú virágokkal tellyes kert*, Budapest, Magvető, 1989, 326-327.

²⁷ Uo. 321.

A kanonizáció szempontjából említésre méltóak a csúfolók, amelyek inkább közelítenek az irodalmi kánon központja felé (bár sosem érik el). A gúnyversek mellett visszafogottabb hangulatúak, nem vádolni, ócsárolni akarnak, hanem elsősorban a szórakoztatás, a kifigurázás céljából születtek. A tréfás kedv, a csúfolódás, a komoly dolog komolytalan ábrázolása jellemző a csúfolókra. A csúfoló szerzője tréfálkozva játszik, sokszor túlzottan is vaskos humorral és durvasággal szórakoztat. A női nem, a férfiak csúfolása, a falucsúfolók, a házasságcsúfolók, a hely- és népcsúfolók, a mesterségek csúfolása, a pajzán találósok, a tréfás sírfeliratok, de akár a gyerekek körében közkedvelt névcsúfolók, tanárcsúfolók, szerelmi csúfolók, cigánycsúfolók stb. a mai kor emberei számára is nagy szórakozást nyújtanak, és egyre inkább kerülnek terítékre az irodalom és a néprajz asztalán. Az egyes nyelvterületekre vonatkozó (nép-, falu- vagy egyéb) csúfolók óriási értékkel bírnak, és nagyon fontos szerepük van a gyermekirodalomban is.

Mint látjuk, a paszkvillusnak több oka is volt arra, hogy ne kerüljön be az irodalmi kánon központi részébe, annak ellenére, hogy mégis az irodalom több területén is fontos funkciót látott és lát el. Elsősorban ezt az egyfajta negatív kánon lenyomataként funkcionáló szerepét pontosan a nyelvezetének²⁸ köszönheti. De egyben ennek köszönheti népszerűségét is, amelyet, mint periférikus műfaj ért el.

2.2. A paszkvillusok periférikus szerepe

Mint már az előzőekben is említettem, a paszkvillus fontos funkciót látott és lát el az irodalom több területén is. Itt tudom megcáfolni azt a hiedelmet, hogy csakis olyan szerzőknek a művei tartoznak az irodalomhoz, akiknek más műfajban alkotott művei általános megbecsülésnek örvendenek. Bár a paszkvillus esetében ilyenre is van példa, de erre majd a későbbiekben visszatérek.

A gúnyverseket és a csúfolókat nem szabad a teljes komolyság mércéjével mérni, olyan művekről van szó, amelyek pont ezzel a sajátosságukkal váltak népszerűvé, és képesek nyelvi fordulataikkal elbűvölni a mai olvasót is.

²⁸ Itt nem csak a már említett rágalmazó, durva nyelvezetet értem, hanem a metaforák kikódolásának problematikáját is, illetve a mai kor emberei számára érthetlenné vált célzásokat, utalásokat. Vagyis az olvashatóság problémáját, amellyel Paul de Man *Allegories of Reading* (Az olvasás allegóriája) című művében foglalkozik, idézi David MARTYN, in ROHONYI Zoltán, i.m. 227.

Mivel az előző fejezetekben már többször is szóltam a paszkvillusok „pozitív hatásáról”, ezért a következőkben már csak egy idézettel szeretném ezt összefoglalni, és egy-két nyelvi sajátosságokra utaló példával illusztrálni.

Bedécs László²⁹ szerint „van abban valami üdítő, ha a költészetet eredendően intellektuális jellegűnek gondoló kánonok mellett végre alakul egy önmagát nem halálosan komolyan vevő, könnyedén léghajózó, a játékos megcsináltságot eseménnyé, sőt elsődleges eseménnyé tevő (...) líra is. Az elődöknek vagy épp a kortársaknak fricskákat mutogató, a versenyt nyíltan vállaló, sőt gerjesztő költészet (...).”³⁰

Pontosan ez az, ami a paszkvillusok popularitását lehetővé tette, ez a könnyedség, komolytalanság, a nyelvi fordulatok sajátosságai. Nézzünk meg néhány példát a nyelvi sajátosságokra. A következőkben néhány szóalakzatot vizsgálok meg a női- és asszonycsúfolók világából.

2.2.1. Öngerjesztő retorika az asszonycsúfolók világában

A legtöbb csúfolóban és gúnyversben a központi kifigurázott női sztereotípiát a ledér, könnyelmű, férfiakkal játszadozó kurtizán alakja (legyen az fiatal vagy vén), akinek a paszkvillusszerzők különböző gúnynevet adnak, és különböző jelzőkkel, metaforákkal és hasonlatokkal látják el. Nézzünk meg erre néhány példát³¹.

Tulajdonképpen retorikai és stilisztikai alakzatok:

Epitheton ornans: mohó pékkurva, uborkaorrú lotyó (W.J.), feneketlen kas, jelös borcsiszár, rusnya cundora³² (A.M), megkopott agné (A.K.), vén kurva (C.A.), gaz Cicerke, koszos birke (A.L.), utálatos ocsmán kép, apadt mell, tejetlen gubás kecske (F.F.), beste kurva (U.M.)

Alliterációk: „réce, ruca, kukorica” (R.R.), „nőszön nősző vén menyecske” (F.F.), „kilenc kita kendent” (M.H.), „mint a dungó dummog”³³ (T.N.)

²⁹ Bedécs László ezt a fiatal irodalom kánonjára érti, de úgy érzem ez teljesen rávonatkoztatható a paszkvillusra is.

³⁰ NÉMETH Zoltán, *Kanonizálók és kanonizáltak (A fiatal irodalomban)*, in http://www.foruminst.sk/publ/disputa/2/disputa2_nemeth2.pdf

³¹ A szerzők vagy (ismeretlen szerző esetében) a címek rövidítéseit az egyes alakzatok után tüntetem fel, és a dolgozatomban függelék részében közlöm a pontos adatokat a műről és a forrásról.

³² rongy, ringyó

³³ A nő állandó morgására, rossz kedvére utal.

Hasonlatok: „Kriska pedig ennek neve, / Ki nem olyan, mint a teve, / Nem is zömök, mint a medve” (R.R.), „Olyan vagy, mint a béka, / S...ed, mint véka. / Kövér vagy, mint a téglá, / Piros, mint cékla”, „Orrod olyan, mint a pipa, / Szemed, mint csipa, / Ifjú vagy, mint a szipa”, „Mint a pokol, ha jól lakol, / S...ed aztán csak dorombol”, „Mint medvének illik tánc, / Nyakadba vaslánc” (O.V.), „te álmos Rebeka mit szunnyadsz, mint patkány, / jobb volna farodat riszálnád a rokkán, / de anyád sem kapott, mint te fonyócskán, / alvásában holt meg a száraz padocskán” (M.H.), „talált az társára, mint az tót az jó vajás kására” (A.O.), „a két szeme, mint a ráró” (A.)

Megszemélyesítés: „a nyelved és a szád kérdve szóljanak, / Mert ha ők ketten sokat csácsognak”³⁴ (A.M.), „az tűzhely farom szélesítette”³⁵ (C.A.), „rút szemölcsék ül pofáján” „három foga tart istrázsát”, „gyomort kever büdös szája”, „hím után sírt bölcsőjében, / gyulladozott szeremében”, „felserdülvén többre lépett, / Nyalogatott sok friss képet”, „arra nyerít, aki szép”(F.F.)

Metafora: „aki mellé vaharodik, / A vére felháborodik”³⁶, „parázs tüzet lobbantatja”³⁷ (F.F.), „teli van az hasa máris, / Rövéd napon szopót vár is” (U.M.), „a vénasszony...Tüzet eszik, vasat szarik, / Patkószeget okádozik.” (T.E.), „nimfák között Borbála, / az tapogatást állja” (C.L.),

Írónia: „bakfarkból lett az ő nyelvek, ki mindenkor mozogna” (A.K.), „az asszony miatt van háznak füstölgése, / a szegény gazdának keserves nyögése.” (T.N.), „csak olyan az asszony, / ha beissza rongyát, / Félreteszi kontyát, / Elpeseli magát” (K.K.)

Szimbólumok: „kurta pince”³⁸(U.M.)

³⁴ A női fecsegés ellen int az újdonsült férj.

³⁵ Egy vénlánynak a tűzhelynél való üldögéléstől megnövekszik a feneke (az otthonüléstől).

³⁶ Ha valami legény leül a vénlány mellé, mindjárt elérzékenyül.

³⁷ A vén menyecske szeretőket tart.

³⁸ Egy olyan hely, amely mesélhetne az ott történt dolgokról- a szexuális „orgiák” központja.

Szójátékok: „Tenta, penna, kalamáris, / Viselős Ujlaki Máris, / Teli van az hasa máris.” (U.M)

Eufemizmusok: „isten ne mentsön.../ Hátadnak hosszát szép sudár pálcától” (A.M.)³⁹

Ellipszis: „ki meglátja, vagyon kedve”⁴⁰ (R.R.),

Motívumok, toposzok, közhelyek:

Női szinonímák: lotyó, retkes, (W.J), asszonyember, ebagnő (A.K.), kanca paripa (O.V.) , „boriszzácska” (M.H.)

Mitológiai párhuzamok: „előbb kezdte Venus fattyát / Megismerni, mintsem atyját” (F.F.), „üszög már kiperzselt szíve, / De még benne van Amor nyive”(F.F)

Biblikus elemek: „asszonyembert mi angyalok között nem találunk” (A.K.),

Erotikus motívumok: „nincs, aki egyszer jóllakassa”⁴¹, „kérdezze más kíváncsi, / hogy hárman hogy lehet csinálni”⁴² (W.J), „nemcsak egyen-ketten bírták” (U.M.), „az ugarat már feltörték, / A magot is elhintették”, „ ha viszket dörgölgessétek, / csutkával üszkölgessétek”⁴³ (U.M.), „éjjel is együtt forgolódjunk” (A.O.) „fogják csecsét, nem bánja, / Még a mást is megállja.” (C.L.), „Ágota is azt mondja...ha lészen benne módja, / Nem lesz túle tagadva” (C.L.), „kinek tetszik, könnyen fúrja, / de csak este” (M.), „az gatyának csömögös falatját, / Nem érzettem soha használotját” (C.A.)

Állatmotívumok: csácsogó szajkó (A.M.), „repül a gölice elveszett párjáért” (T.N.)

³⁹ A férj megfenyegeti feleségét, ha nem fog rá hallgatni, bizony előveszi a pálcát.

⁴⁰ Aki meglátja a lányt, kedve volna vele hancúrozni.

⁴¹ Egyben metafora is. Az értelme, hogy nincs, aki a „pékkurvát” kielégítené, mivel, hogy az ura „bamba, lagymatag, / Ráfekszik, mint egy fadarab, / De nem tudja már a döfit.”

⁴² A feleség az ura elől két „ifjú fickó” karjába menekül.

⁴³ Attól óv a vénasszony, hogy ha a nők kielégületlenségben szenvednek, akkor inkább segítsenek magukon, semmint, hogy férfiak karjaiba menekülnek, és máris megvan a baj, vagyis jön a gyerek.

A női nem kicsúfolása nagyon gyakran fordul elő a gúnyversekben és a csúfolókban is. Ezek a versek különböző szándékkal születnek: az oktató célzattól az egyszerű trágárságig. Találkozhatunk leány-, asszony-, vénleány-, vénasszonycsúfolókkal, de leány- és asszonyválogató „seregszemlékkel” is. A paszkvillus szerzője gyakran erős naturalizmussal ábrázolja a kiszemelt „áldozatot”. Az általában egyes szám második és harmadik személyben íródott csúfolók mellett sajátos helyet foglalnak el a vénlánycsúfolók, melyek egyes szám első személyben íródtak, szerzői azonban férfiak, mégpedig deákok. Gyakran kerülnek a téma középpontjába a részeges (vén)asszonynépek figurái, akik ifjú legényekkel iszogatnak, az asszonyállat képviselői, akiket a férfiak nem tartanak embereknek, és hol disznóktól, hol számártól vagy rókától származtatnak.

A politikai gúnyversekben (a 18.században) a kifigurázás középpontjába azok a nők kerültek, akik részt akartak venni a „diaetán”, ezeket az asszonyokat magukat kellettő, léha romlott maskaráknak tartották, akik csak a „legények farka után vágyva”⁴⁴ járnak el közgyűlésekre. Gyakran az öltözetüket is kigúnyolták, ami az idegenmajmolás és a pazarlás ellen szólt.

Amint látjuk, a paszkvillus nyelvezete nagyon sokrétű, és az imént felsoroltak csupán egy rövid betekintést nyújtanak a gúnyversek és csúfolók izgalmas nyelvi világába.

3. A paszkvillusok utóélete

Az eddigiekben felvázoltam a paszkvillusok irodalomszéli jellegét, rámutatva a műfaj feledésbe merülésének, peremi mivoltának okaira, illetve kifejtettem a műfaj népszerűségének okait is, most lássunk néhány példát arra, hogy, hogyan is pecsételte meg a paszkvillus az utókor irodalmát.

3.1. A paszkvillus szerepe az utókorban

Mint már említettem, a paszkvillus nagyon sok területen rányomta bélyegét az utókorra. Mindmáig közkedvelt műfajról van szó, persze elhagyva a paszkvillus szó eredeti formáját és jelentését, és ma már inkább csak gúnyversekről és csúfolókról beszélünk.

⁴⁴ „Miért is gyűlnétek másért Diaetára / Hogy ha nem vágnátok legények farkára.”, idézi RÓBERT Zsófia, i.m. 791.

Maga a paszkvillus szó a feledés homályába merült, és már csak a régi magyar irodalomkönyveket lapozva, esetleg néhány e témában kutató tanulmányaiban olvashatunk magáról a műfajról. De ha már a gúnyversek és csúfolók témáit hozzuk színre, mindjárt egyöntetű választ kapunk, hogy igenis, ezek a műfajok végigkísérik a mindennapjainkat, és nem csak gyermekkorunkban találkoztunk velük, hanem mindmáig ott vannak a sajtóban, a politikában, a modern költészetben, a népköltészetben stb.

Dolgozatom ezen részében kiválasztottam egy olyan irodalmi területet, ahol a paszkvillusok hatását és funkcióját erősen érzékelhetjük, és ez nem más, mint a csúfolók szerepe a gyermekirodalomban. Megpróbálom felvázolni azokat a sajátosságokat, amelyek lehetővé tették a paszkvillusok ilyen irányba való törekvéseit. Ezenkívül rámutatok arra is, hogy a gyermekcsúfolók nemcsak a gyermekek számára jelentenek szórakozást, hanem a felnőtteknek is rejtenek érdekességeket. Mindezt példával is igazolom.

3.1.1 Költészet és játék

Lukácsi András azt írja egyik művében⁴⁵, hogy a költők nem csupán az örökkévalóságra függesztett tekintettel írtak verset a századokban, hogy a vidámság, a tréfás kedv, a csúfolás vagy akár a képtelen formai ötlet is lehetett versírásra indító alkalom mindenkor. Hogy a költő nemcsak vátesz és próféta; univerzumába olyan szerepek is beletartozhatnak, mint a nevettetőé, a játékosé, a megbotránkoztatóé. Hiszen a játék és művészet szálai éppoly szorosan összefonódnak, mint másfelől a művészeté és a mítoszé. Vagyis éppen a játék az a kultúrtevékenység, amely ösiségében egyedül állítható a művészet mellé.⁴⁶

Persze nem teljesen érthetünk egyet ezzel a hipotézissel, de mégis rejt magában valami elgondolkodtatót. Hiszen mennyire is hiányoznának irodalmunkból a pajzán találósok, a verses vagdalkozások (pamfletháborúk), a játékos csúfolók, a bravúrös sírversek, feliratversek stb.

⁴⁵ LUKÁCSY András, i.m. 7.

⁴⁶ Huizinga-hipotézise: „minden, ami költészet, játékból lett: az istentisztelet szent játékaiból, a leánykérés ünnepi játékaiból, a verseny harci játékaiból, a dicsekvésből, az ócsárlásból és a gúnyból; az ügyesség és az ész játékaiból.”, in LUKÁCSY, i.m. 7.

3.1.2 A csúfolók szerepe a gyermekirodalomban

Ki ne emlékezne még vissza gyermekkorra dallamos mondókáira, csúfolóira. Szinte mindannyian fel tudjuk eleveníteni gyermekkori csúfolóinkat, mondókáinkat, több esetben legalább 2-3 versikét is tudunk idézni, persze a szavak kisebb-nagyobb felcserélésével. Ebből is látható, mennyire jelen van életünkben a paszkvillus hatása, és mennyire beleivódik mindennapjainkba. A néprajzkutatók körében is főképpen az utóbbi időben nagyon gyakori téma az egyes nyelvterületek jellegzetes csúfolóinak kutatása, gyűjtése.

Szlovákia magyar lakta területein ezzel Gágyor József foglalkozik, aki elsősorban Mátyusföld csúfolóit gyűjtötte egybe⁴⁷, Ujváry Zoltán a gömöri csúfolókat⁴⁸, Jókai Mária a Zoboralja környéki terület csúfolóit⁴⁹ kutatta. De rajtuk kívül még nagyon sok néprajzi jellegű könyvben, lexikonban találhatunk az adott tájegységre jellemző népi csúfolókat, frappáns találósokat, mondókákat.

Magyarországon is több néprajzkutató foglalkozott a csúfolókkal, közülük Lanczendorfer Zsuzsanna és Balázs Livia elsősorban az állatokkal kapcsolatos csúfolókat gyűjtötte össze.⁵⁰

A gyermekkor költészetének egyik legfigyelemreméltóbb csoportját képezik a csúfolók. A gyermekek körében oly nagy népszerűségnek örvendő versikék mindegyike valamilyen módon pellengérre állít, gúnyolódik. Támadó, védekező vagy évődő szándékú mondókák ezek, olykor dallamos hangsúlyozással, esetleg dallammal.

Bizonyos fokú gátlástalanság, szókimondás is jellemző rájuk. Érdemük, hogy fejlesztik a ritmusérzéklet, megtanítanak játszani az anyanyelv szavaival. Kicsúfolják a jellemhibákat, a neveket, kiterjednek a feltűnő megjelenésekre is, leleplezik a szerelmeseket, belekötnek a lányokba, fiúkba, öregasszonyokba, menyecskékbe, de nem kímélik a tanárokat, az iskolai osztályokat sem, sőt kigúnyolják a cigányok szokásait, a katonákat és az állatvilág némely képviselőit is. Óriási változatosságúak például a névcsúfolók, amelyek gyakran igen szókimondóak és durvák is lehetnek.⁵¹

⁴⁷ GÁGYOR József, *Csúfondáros könyv*, Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 2003

⁴⁸ UJVÁRY Zoltán, *Gömöri magyar néphagyományok*, Herman Ottó Múzeum, 2002

⁴⁹ JÓKAI Mária, *Zoboralji gyermekjátékok*, Pozsony, AB-ART, 2004

⁵⁰ LANCZENDORFER Zsuzsanna, BALÁZS Livia, *Ósdi állatosdi*, Győr, 1998

⁵¹ GÁGYOR József, i.m. 5-6.

A csúfolók (csúfolódók) valójában olyan gyermekdalocskák, amelyeket a gyerekek akkor mondogattak, amikor haragudtak egymásra, valamint egymás bosszantására, kigúnyolására énekelték. Különösen a fiúk és lányok közötti szembenállások következtében voltak népszerűek a csúfolódások. A névcsúfolókat akkor énekelték, amikor elvették, elrontották egymás játékát, vagy egyszerűen nem akartak szót fogadni. A falucsúfolókat leginkább a más-más faluból egy iskolába járó gyerekek mondogatták egymásnak. Ezek a csúfolók általában a felnőttek véleményét, évdését tükrözték valamely másik faluról szólva.

Egy-egy falu lakói előszeretettel találgattak ki egymásra vélt vagy valós alapú csúfolódó dalokat. De míg a felnőttek inkább csak a közösségen belül nyilatkoztak meg ilyenformán, a gyerekek gátlások nélkül, hangos szóval kimondták véleményüket.⁵²

Nagyon sok gyermekcsúfoló burkolt nyelvezetének köszönhetően kétértelművé válik. Éppen ezért felnőttként érdemes őket újraolvasnunk, és odafigyelnünk erre a jelenségre. Megfigyelhetjük, hogy a felnőtt olvasat esetében a szöveg egyértelmű jelentése általában elveszik, vagy háttérbe szorul, míg leggyakrabban a másodlagos, metaforikus értelmezés válik erősebbé. Ez leginkább az obszcén nyelvezet burkolt kifejezésmódja esetében fordul elő.

Bár nehéz megállapítanunk, hogy azok közül a kifejezések közül, amelyek „sikamlós” konnotációit megpróbáljuk felderíteni, melyeket hogyan értelmezte az adott szöveg szerzője. Ezért is nagyon érdekes az olvasata ezeknek a szövegeknek. Persze a gyermekkönyvekbe bekerülő csúfolók általában a szépített változatban jelennek meg, illetve a túlságosan durva csúfolókat ki is hagyják belőlük.

Íme egy példa a kettős értelmezésre (olvasatra):

„Egy kislány elment
Áztatni kendert
Egy béka odament,
Zsebibe belement
A kislány jajgatott
A béka hallgatott.” (lánycsúfoló)⁵³

⁵² JÓKAI Mária, i.m. 47.

⁵³ GÁGYOR József, i.m. 71.

Ebben az esetben, az elsődleges értelmezés szerint a kislányt, mint a gyengébbik nem képviselőjét gúnyolja ki a csúfoló szerzője. Annak félelmét a nem túl közkedvelt állattól, a békától, amelyre a *jajgat* szó utal. Arra próbál rámutatni a szerző, hogy a lányok általában minden csúfos (ebben az esetben a *béka*) és idegen dologtól megijedve, magukból hangokat (ebben az esetben jajgatást) kibocsátva fejezik ki félelmüket, amit persze a fiúk nem tesznek.

A másodlagos olvasat szerint viszont a *jajgat* és a *béka* szó mást is kifejezhet. A *béka* szó, amelyet a mesékben leggyakrabban a herceggel (királyfival) azonosítanak, ebben az esetben is lehet valamilyen falubeli legény, és a lány jajgatása nem más, mint erotikus szimbólum. Az utolsó sorban megjelenő *hallgatás* viszont visszautalhat az eredeti értelemhez is, vagyis a női nem gyengeségére- a legény (a béka) hallgat, miközben a lány hangokat ad ki.

Mint látjuk, nemcsak a gyermekek számára nyújt szórakozást e műfaj, hanem a felnőtteknek is rejt érdekességeket. Érdeemes odafigyelnünk ezekre a versekre, hiszen talán ezek azok, amelyek a paszkvillusok közül a legmagasabb irodalmi értékkel bírnak. Nemcsak szórakoztató funkciójuk van, hanem nyelvi regiszterük is óriási értékkel bír.

Csupán egy ízelítőt adtam a paszkvillusok utókorra ható jellegéről, de ebből is látszik, hogy a műfaj még ma is milyen nagy mértékben hat irodalmunk különböző területeire, és tölti be periférikus szerepét.

Összegzés

Elérkeztünk ahhoz, hogy választ adjak a dolgozatom elején feltett kérdésre: valójában méltók-e megőrzésre a paszkvillus műfajának versei, értékes irodalom-e ez?

Dolgozatom több fejezetében is bizonyítottam, hogy a paszkvillus, mint peremműfaj, az irodalom több területén is fontos funkciót tölt be, akár tudatosan, akár feledve a műfaj mivoltát. Egyszer gerjeszt, máskor könnyed szórakozást nyújt, vagy éppen önvizsgálatra ösztönöz. Mindenféleképpen egy olyan műfajról van szó, amely a kánon peremzónájában „éldegelve”, a színpalak mögül irányítja életünket.

Ezért merem kijelenteni, hogy igenis szükség van ilyen irodalomra. Olyan műfajra, amely a költészet komolytalan és mégis elengedhetetlen részét képezi. A gúny, a játékosság, a ritmus, a szójáték, a szókimondóság velejárója irodalmunknak. És ne felejtjük, hogy a politikai gúnyversek, bár más formában, de kezdik újraélni a jó pár száz évvel korábbi virágkorukat.

Ezek a versek nagy hatással voltak a magyar szatíra fejlődéstörténetére is, illetve nagyon fontos kor- és művelődéstörténeti szerepük is van. Számos kanonizált szerző írt gúnyverseket és csúfolókat (Csokonai V. M., Arany J., Kosztolányi D., Karinthy F., Weöres S., stb.). Ez is azt mutatja, hogy a paszkvillus mindig is jelen volt és formálta irodalmunkat.

Az emberek általában előítéllettel fognak hozzá az ilyen jellegű művek olvasásához, de ez velejárója a műfajnak, hiszen maga a paszkvillus sosem tartozott és ma sem tartozik a magaskultúra szövegei közé, teljesen más célja van. Sosem lesz listavezető, sem irodalmi bestseller, mégis mindig ott volt, ott van, és továbbra is ott marad a kánon peremén.

További kutatásaim során a paszkvillusok nyelvi regiszterével foglalkoztam, azokkal a retorikai sajátosságokkal, amelyek a műfajt egyénivé teszik, és elhelyezik az irodalom fontos periférikus műfajai közé. Jelenleg a paszkvillusok rokon műfajait kutatom.

Resumé

V mojej práci sa zaoberám s paškvilami, ktoré sa umiestňujú na okraji literárneho kánonu. Napriek tomu, sú to žánre, ktoré hrajú dôležitú rolu a majú veľký vplyv na vývoj satiry a ostatných literárnych žánrov.

Snažila som sa poukázať na to, prečo sa nekanonizovali a ostali iba v tieni literatúry. Pritom som hľadala odpoveď na otázku: či sú hodní na zachovanie, či majú umelecké hodnoty?

Paškvily sú žánre, ktoré sa posmievajú nad chybami ľudí, spoločnosti, politiky, cirkvy. Neraz používajú drsné, vulgárne výrazy, a preto ich autor často ostane v anonymite.

Zaoberám sa s historickým vývojom paškvíl v maďarskej literatúre, vyberám príklady na poukázanie jazykových zvláštností, vďaka ktorým sa stali neoddeliteľnou súčasťou literatúry.

Zvlášť sa zaoberám so vzťahom medzi paškvilom a detskou literatúrou.

V mojej práci dokazujem, že paškvily patria medzi dôležité žánre literatúry, ktoré sa musia zachovať, veď irónia, satira a humor sú súčasťou nášho života, bez nich by naša literatúra stratila kúsok svojej hodnoty.

Počas svojej práce som používala odbornú literatúru z rôznych zdrojov- z knižníc, zo starých časopisov a z internetu.

FÜGGELÉK

A második fejezetben felhasznált rövidítések:

Kötet:

1. HARGITTAY Emil szerk., *Hatvanhat csúfos gajd (XVI-XVIII. Századi magyar csúfolók és gúnyversek)*, Budapest, Magvető, 1983

A.- *Alia*, uo. 109

A.K.- ARMBRUST Kristóf, *Gonosz asszonyembereknek erkelcsekről való ének*, uo. 35

A.L.- AMADE László, *Gaz cicerkém*, uo. 70

A.M.- *Adhortatio mulierum*, uo. 31

A.O.- *Alia optima*, uo. 97

C.A.- *Cantio alia*, uo. 55

C.L.- *Cantio ludicra*, uo. 101

C.P.- *Cantio pulchra et elegans*, uo. 50

F.F.- FALUDI Ferenc, *Nincsen neve*, uo. 79

K.K.- *Kontyos komámasszony*, uo. 93

M.- *Más*, uo. 111

M.H.- *Mostan hevertemben egy dolgot mondanék...*, uo. 85

O.V.- *Ollyan vagy, mint a béka...*, uo. 77

R.R.- *Réce, ruca, kukorica*, uo. 76

T.E.- *Tüzet eszik*, uo. 92

T.N.- *Tiszteletes nemes lakodalmi sereg...*, uo. 89

U.M.- *Ujlaki Márisé*, uo. 81

2. KOVÁCS JÓZSEF László, *Csúfolkodó pasquillus a soproni lányok és asszonyok erkölcséről és a tehetetlen férfiokról Wiener János lantján*, in *Ámor, álom és mámor* (SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza szerk.), Budapest, Universitas, 2002

W.J.- WEINER János, *Két tanácskozó társ, Nillus és Stillus kollokviuma*, uo. 291

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ARISZTOTELÉSZ, *Poétika*, in <http://mek.oszk.hu/00300/00315/00315.html>, 2008.9.6., 22:30.
- B. KOVÁCS István, *Baracai népköltészet (Új magyar népköltészeti gyűjtemény)*, Pozsony, 1994.
- B. KOVÁCS István, *Hervadatlan rózsagyűker (Gömör-Kishont magyar népköltészete)*, Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 1998.
- BENEDEK Marcell szerk., *Magyar Irodalmi Lexikon, 2. kötet (L-R)*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1965.
- CSEHY Zoltán, *Barokk falatkák*, in <http://www.uj szo.com/clanok.asp?vyd=200411055&cl=107340>, 2008.5.3, 21:40.
- David MARTYN, *Az olvashatatlan Autoritása (a kánon helyi értéke Paul de Man filológiájában)*, in ROHONYI Zoltán, *Irodalmi kánon és kanonizáció*, Budapest, Osiris-Láthatatlan Kollégium Kiadó, 2001.
- Dr. DÉZSI Lajos szerk., *Világirodalmi lexikon, III. Kötet (L-Zs)*, Budapest, Studium, 1933.
- GÁGYOR József, *Csúfondáros könyv*, Dunaszerdahely, Lilium Aurum, 2003.
- HAJDÚ Mária szerk., *Magyar csoportnyelvi dolgozatok*, Budapest, ELTE és MTA.
- HANGODI Ágnes, LÁDI László szerk., *Emlékkötet Szabó Sándor 70. születésnapjára*, Budapest, ELTE BTK IKI, 2005.
- HARGITTAY Emil szerk., *Hatvanhat csúfos gajd (XVI-XVIII. Századi magyar csúfolók és gúnyversek)*, Budapest, Magvető, 1983.
- HÁZI Jenő, *Gúnyvers a soproni asszonyokról 1595-ből*, Budapest, Archivum Philologicum, 1942.
- HEGEDŰS Attila, *Erotikus szókincs a régi magyar nyelvben* in *Ámor, álom és mámor* (SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza szerk.), Budapest, Universitas, 2002.
- HERCZEG Gyula – RAJ Tamás: *Paszkvillus* (címszó) in KIRÁLY István fsk., *Világirodalmi Lexikon (tizedik kötet)*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1986.
- JÓKAI Mária, *Zoboralji gyermekjátékok*, Pozsony, AB-ART, 2004.
- KELEMEN Zoltán, *A gúny mint a meghatározás formája*, in <http://www.jamk.hu/ujforras/030517.htm>, 2008.2.12., 11:30.
- KOVÁCS Ágnes szerk., *Magyar népmesekatalógus*, Budapest, MTA, 1990.

KOVÁCS JÓZSEF László, *Csúfolkodó pasquillus a soproni lányok és asszonyok erkölcséről és a tehetetlen férfiakról Wiener János lantján*, in *Ámor, álom és mámor* (SZENTMÁRTONI SZABÓ Géza szerk.), Budapest, Universitas, 2002.

LANCZENDORFER Zsuzsanna, BALÁZS Livia, *Ósdi állatosdi*, Győr, 1998.

LOVÁSZY Károly, *Szamárfül* (Lovászy Károly gúnylapja), Budapest, 1937, 2-3. szám.

LŐKÖS István szerk., *Külömb-külömb féle jó és rossz szagú virágokkal tellyes kert* (*Pasquillusok a XVII-XVIII. századból*), Budapest, Magvető, 1989.

LUKÁCSY András, *Elmés játékok, játékos elmék*, Pozsony, Madách, 1985.

LUKÁCSY András, *Kiment a ház az ablakon* (*Költészet és játék*), Budapest, Gondolat, 1981.

MIHÁLYI IMRE, *Történeti pasquillusok*, Debrecen, Debreceni Református Kollégium, 1936.

NÉMETH Zoltán, *Kanonizálók és kanonizáltak* (*A fiatal irodalomban*), in http://www.foruminst.sk/publ/disputa/2/disputa2_nemeth2.pdf, 2008.4.20., 14:50.

PÉTER Katalin, *Tolerancia és intolerancia a 16. századi Magyarországon*, in <http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/pk-tolerancia.htm>, 2008.4.20., 15:30.

POGÁNY Péter, *A magyar ponyva tüköre*, Budapest, M. Helikon, 1978.

QUINTILIANUS, Marcus Fabius, *Szónoklattan*, Pozsony, Kalligram, 2008.

RITOÓK Zsigmondné, *Politikai szatíra Magyarországon a XVI. században*, in *Reneszánsz-füzetek*, MTA Irodalomtudományi Intézete, 1971.

RÓBERT Zsófia, *Az 1790-91- i országgyűlés pasquillus irodalmához*, in *Irodalom és felvilágosodás* (SZAUDER József, TARNAI Andor szerk.), Budapest, Akadémiai Kiadó, 1974.

ROHONYI Zoltán szerk., *Irodalmi kánon és kanonizáció*, Budapest, Osiris- Láthatatlan Kollégium, 2001.

STOLL Béla szerk., *Régi magyar költők tára* (13. kötet), Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988.

STOLL Béla szerk., *Virágénekek és mulatónóták a 17-18. századból*, Budapest, Magvető, 1956.

SZALAY Károly, *A magyar szatíra száz éve*, Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1966.

SZALAY Károly, *Erősz és szatíra*, in <http://www.kortaronline.hu/9901/szalayk.html>, 2008.3.13., 21:50.

SZATHMÁRI, István, *Stilisztikai lexikon*, Budapest, Tinta Könyvkiadó, 2004.

SZEGEDY-MASZÁK Mihály, *Műfajok a kánon peremén*, in <http://magyar-irodalom.elte.hu/palimpszeszt/zemplenyi/23.htm>, 2008.4.21., 12:30.

SZÖRÉNYI László, *Egykorú olasz kéziratos gúnyvers az 1595-i magyarországi törökellenes hadjárat maceratai katonáiról erotikus párdarabbal*, in "Mint sok fát gyümölcscsel..." :

tanulmányok Kovács Sándor Iván tiszteletére (ORLOVSZKY Géza szerk.), Budapest, ELTE, 1997.

TÉGLÁS J. Béla, *A történeti pasquillus a magyar irodalomban*, Szeged, Prometheus-Nyomda, 1928.

UJVÁRY Zoltán, *Gömöri magyar néphagyományok*, Miskolc, Hermann Ottó Múzeum, 2002.

UJVÁRY Zoltán, *Huncut adomák Gömörből*, Debrecen, Ethnica, 1995.

Umberto ECO, *Hogyan írjunk szakdolgozatot?*, Győr, Kairosz Kiadó, 1996.

VARGA Imre, *A nemesi verses paszkvillus (Szentpáli Ferenc)*, in *Irodalomtörténeti Közlemények* (KLANICZAY Tibor szerk.), Budapest, Akadémiai Kiadó, 1963.

WEÖRES Sándor, *Három veréb hat szemmel*, Budapest, Magvető, 1982.

<http://ludens.elte.hu/~szijarto/bibliografia.htm>, 2008.10.14., 10:00.

<http://mek.niif.hu/02200/02228/html/03/115.html>, 2008.5.16, 15:30.

<http://mek.oszk.hu/00300/00315/00315.html>, 2008.11.5., 12:45.

<http://mek.oszk.hu/02200/02228/html/02/206.html>, 2008.10.13., 11:35.

<http://panteon.unitarius-halo.net/pdf/szentpalinemethferenc.pdf>, 2008.09.20., 09:00.

<http://szelence.com/rimay/bolygo.html>, 2008.7.6., 08:10.

http://www.axioart.com/index.php?op=live_item&id=198837, 2008.6.5., 10:10.

<http://www.hik.hu/tankonyvtar/site/books/b152/ch02s01.html>, 2008.3.20., 16:15.